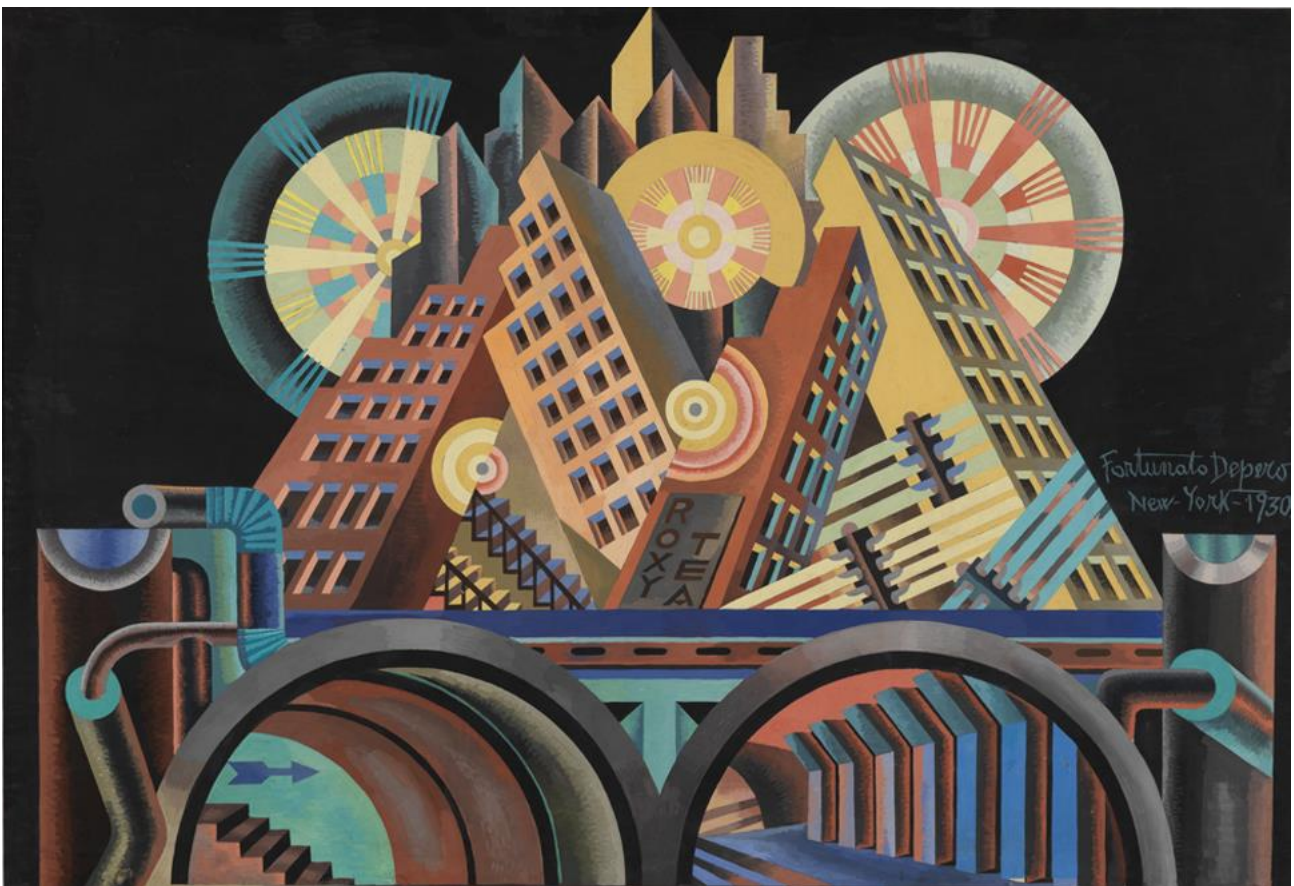

Αριστοτέλης Αλ. Παπαγεωργίου
Φιλολόγος

Με αφορμή τρία ποιήματα...

Μαρινέτι, Λαρμπώ, Μαγιακόβσκι

Μοντερνικά ρεύματα στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία¹

Φιλίππο Τομάζο Μαρινέτι

Ιστορικά, η περίοδος 1890 – 1920 ταυτίζεται με την πρωτοπορία του *μοντερνισμού*. Το εγχείρημα είναι ρηξικέλευθο. Η *νεοτερικότητα* αναζητά την καινοτομία προτείνοντας διαφορετική αισθητική στη σήμανση του καλλιτεχνικού φαινομένου. Εισηγείται νέα ερμηνευτικά σχήματα και κώδικες γραφής προκρίνοντας την πολυσημία και την εναλλακτικότητα (Travers 2005,

¹ Δημοσιεύτηκε και στην ηλεκτρονική εφημερίδα «Φαρέτρα» από τις 23-12-2018 κε. Βλ. σχετικά <https://faretra.info/2018/12/23/monternika-revmata-stin-evropaiki-logotechnia-me-aformi-tria-poiimata-grafei-o-ar-papageorgiou/>

196 κε). Επιχειρεί την ανατροπή των κυρίαρχων κανόνων στη γραμματική της εικαστικής σχεδίασης. Ταυτόχρονα επιδιώκει την καθολικότητα (Preisendanz 1998, 69).

Ο μοντερνισμός αναπτύσσεται σε μία φάση ιστορικής μεταβατικότητας: από τη φαινομενική αμεριμνησία της belle époque έως τον τραγικό επίλογο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Πρόκειται για μία εποχή ρευστή και ετερόκλητη. Ο αισθητισμός και η παρακμή (*décadence*) σηματοδοτούν καλλιτεχνικά τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα. Κατά τον πρώιμο 20^ο αιώνα συντελείται η ρήξη με την παράδοση του ρεαλισμού και την πραγματιστική του αντίληψη. Λίγο πριν την έκρηξη του μεγάλου πολέμου, οι κατεστημένες πεποιθήσεις για την ορθολογική ανάλυση του κόσμου υποχωρούν. Επιστημονικές κατακτήσεις θα επιφέρουν ισχυρό κραδασμό στην παντοδυναμία του ρασιοναλισμού. Αναφέρονται ενδεικτικά οι θεωρίες της σχετικότητας (Αϊνστάιν) και των κβάντα (Πλανκ), καθώς και η διατύπωση της φροϋδικής ερμηνευτικής για την ψυχανάλυση. Ομοίως, ο Ανρί Μπερξόν αναλύοντας την έννοια του «ψυχολογικού χρόνου» την οριοθετεί ως αυτόνομο βιωματικό μέγεθος (Γκότση – Προβατά 2000, 114).

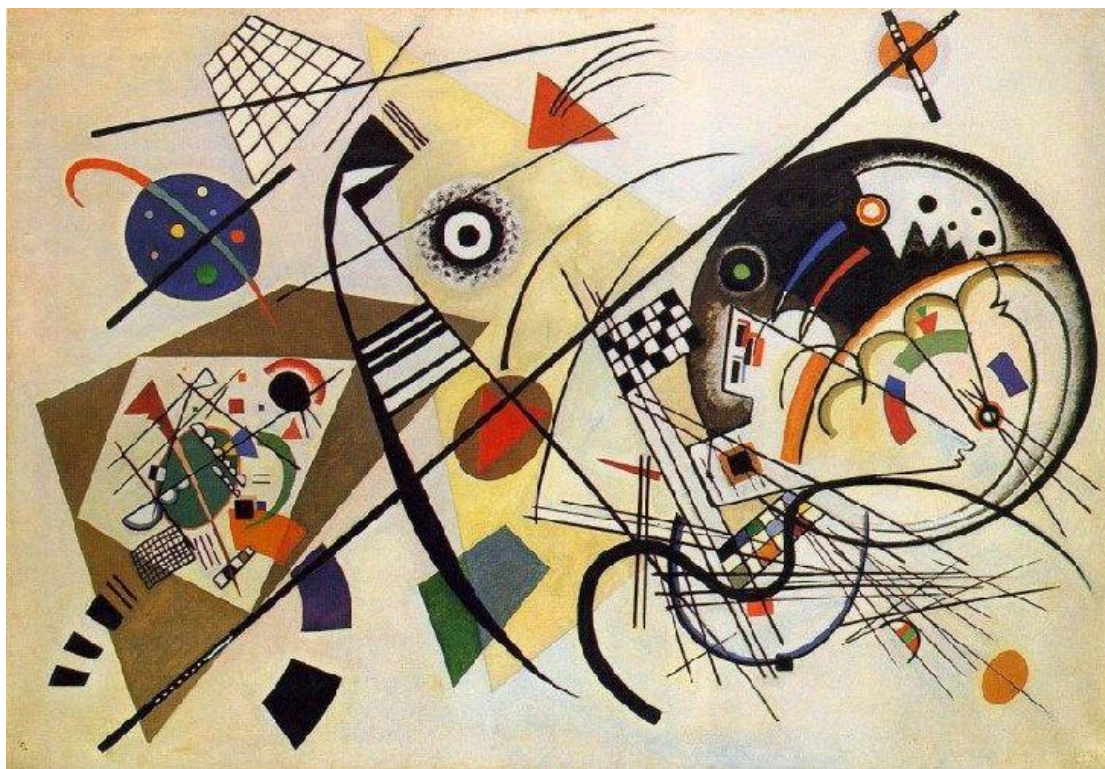

Σαλβαντόρ Νταλί

Η νεότερη λογοτεχνία, καθώς αποκρυσταλλώνεται, απορρίπτει συνολικά τη ρεαλιστική συνθήκη και τους κώδικες αξιών της αστικής κουλτούρας. Επανέρχονται ρομαντικές αξίες, όπως είναι η αυτοδυναμία του παραγόμενου καλλιτεχνικού προϊόντος αλλά και η ανεξαρτησία του δημιουργού. Σχεδόν πρόκειται για αναχρονισμό, για έσχατη ανάκληση αλλά και νομιμοποίηση του ρομαντισμού (Ευρωπαϊκά Γράμματα, Τόμος Β΄ (1992, 515 κε).

Ήδη από το 1857, ο Σαρλ Μποντλέρ με την έκδοση της συλλογής του «Τα άνθη του κακού» καθίσταται η πρωθύστερη αλλά και εμβληματική μορφή του νεοτερικού. Ο ποιητής αποθεώνει την υποκειμενικότητα και επιχειρεί να κατακτήσει το απόλυτο. Η συνείδηση, ανεπούλωτα τραυματισμένη και βαθιά αλλοτριωμένη από την πραγματικότητα, βυθίζεται στο ζόφο και την απελπισία. Κατατρύχεται από οδυνηρή μελαγχολία (spleen), πέρα και από αυτά τα όρια της αυτοκαταστροφής. Το ποιητικό υποκείμενο βιώνει την ουτοπία, τη συναισθηματική ρευστότητα, τον ηθικό διχασμό. Αποκηρύσσει το διδακτισμό. Ακόμη και η έννοια του ωραίου παρουσιάζει όψεις αντινομικές. Ακεραιώνεται ως ηθικό ανάστημα και αποτύπωση της αγνότητας. Παράλληλα όμως ευτελίζεται, επειδή ακριβώς αντανακλά το ψευδές και το πρόστυχο· καταλήγει να είναι μία νόθα κατάσταση, ένα κίβδηλο άλλοθι, ένα ακόμη άνθος του κακού...

Βασίλι Καντίνοσκι

Ο δημιουργός αισθάνεται έγκλειστος και περιχαρακωμένος. Η ποίησή του κατεξοχήν αστική, είναι παράλληλα ντουαλιστική (η αέναη πάλη του καλού με το κακό, του ηθικού με το ανήθικο, της χαράς με τη φρίκη...). Ο ποιητής συλλαμβάνει την ευγένεια των προθέσεων, την ποιητική των πραγμάτων μέσα από την τύρβη της καθημερινότητας, πίσω από τον εκκωφαντικό θόρυβο της μεγαλούπολης. Αφουγκράζεται ήχους διαυγείς. Καταφεύγει στην ονειροπόληση, όπου θα συναντήσει έναν ιδανικό – όσο και εξιδανικευμένο – μικρόκοσμο. Η πραγματικότητα εκχυδαΐζει τα πάντα, πυρπολεί την ελπίδα και θρυμματίζει το εγώ, αλλοτριώνει. Ο ήρωας ζώντας αυτήν την κατακερματισμένη αισιοδοξία, καθίσταται όλο και πιο ανίσχυρος. Δεν μπορεί να αντιπαραταχθεί στην αποτυχία. Αφήνεται λοιπόν μοιραίος και άμοιρος.

Παρατείνεται αδυνατώντας να υψώσει τον τόνο της φωνής, έστω κι αν πρόκειται για μια φωνή ασθματική και εγγαστρίμυθη...

Ο Μποντλέρ επαναφέρει αλλά και ανασυστήνει το ρομαντισμό σε νέες ορίζουσες. Τα γνωρίσματα της ποιητικής του θα επανακάμψουν στο συμβολισμό. *Καταραμένοι ποιητές*, όπως ο Ρεμπώ και ο Βερλαίν, θα καταγράψουν την ίδια αίσθηση κόπωσης και άλγους. Το μοτίβο της απελπισίας πρυτανεύει και η διέξοδος προς το φαντασιακό προβάλλει ως το οδυνηρό αντιστάθμισμα. Οι συμβολιστές θα στραφούν προς την ατέρμονη μουσικότητα του ποιητικού λόγου. Ο Στεφάν Μαλλαρμέ θα αναζητήσει την πολυσημία αλλά και την αρμονία των ηχητικών συμβόλων στην ποιητική γλώσσα (Γκότση – Προβατά 2000, 99). Ακόμη και όταν η ποιητική φόρμα είναι ελλειπτική, το κέντρο βάρους μετατοπίζεται προς την ηχητική ακεραιότητα και την πολυσημία του λόγου.

Όμως και τα επόμενα ρεύματα της *avant garde* θα επανέλθουν στην αυτή προβληματική από άλλη εστία διάχυσης. Ο *εξπρεσιονισμός* θα στραφεί προς την εκζήτηση και τις συνειδητά παραμορφωτικές σημάνσεις. Διαπιστώνει (αλλά και διατυπώνει) την ουτοπία και την κατάρρευση, το τέλος εποχής, μέσα από τον παράφορο λυρισμό και τη φραστική ανακολουθία. Ο *φουτουρισμός* θα αναζητήσει στην τεχνολογική πρόκληση του 20^{ου} αιώνα την αισιοδοξία του μέλλοντος. Διέπεται από ενθουσιασμό, σχεδόν αρχέγονο. Θα καταστρατηγήσει τη φόρμα, θα πραγματευτεί τη συνάφεια ανάμεσα στο κείμενο και το περικείμενό του. Για πρώτη φορά η ολότητα του κειμενικού είδους – ως αυτοτελούς κειμένου αλλά και ως έργου τέχνης – θα διασπαστεί. Σε αυτήν τη λογική της ανάγνωσης η λέξη καθίσταται πλέον εργαλειακή μονάδα (Γκότση – Προβατά, 2000, 116). Η ηχηρότητα πάντοτε όμως κυριαρχεί. Ο Μαγιακόβσκι θα επισφραγίσει με το λυρικό του έργο την αγωνιστικότητα των μπολσεβίκων. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι ολοκληρωτικά καθεστώτα (πχ αργότερα ο ιταλικός φασισμός) χρησιμοποίησαν τη φουτουριστική αισθητική, για να διατρανώσουν τα επιτεύγματά τους. Στην ίδια γραμμή αντιπαράθεσης με τη ζοφερή πραγματικότητα θα κινηθεί και το *νταντά*. Με κυριότερο εκπρόσωπο τον Τριστάν Τζαρά θα εστιάσει το ενδιαφέρον του στην απελευθερωτική επενέργεια του παραλόγου. Η γραφή αποκτά οντότητα, εφόσον (ή μάλλον επειδή) ακολουθεί τις επιταγές του αντικειμενικού τυχαίου. Πιο συστηματικά ο *υπερρεαλισμός* θα αξιοποιήσει τα εκφραστικά μέσα του φουτουρισμού και του ντανταϊσμού. Ταυτόχρονα όμως επικαλείται τεχνικές όπως η αυτόματη γραφή και το μαύρο χιούμορ, ενώ κομβικό σημείο αναφοράς του αποτελεί και η ψυχαναλυτική ερμηνευτική των ονείρων από το Φρόυντ. Το ασυνείδητο απελευθερώνεται και αναζητά πεδίο ορισμού σε μία υπερπραγματικότητα, όπου το όνειρο, η τρέλα και οι αρχέγονες δυνάμεις της ψυχής θα συναιρούνται απόλυτα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στη σκηνοθετική ανάγνωση του χωροχρόνου, επί παραδείγματι, συνιστά το «θέατρο της σκληρότητας» του Αντονέν Αρτώ. Τέλος, ο *κονστρουκτιβισμός* θα κινηθεί σε διαμετρικά αντίθετη όψη από το σουρεαλισμό. Η φορμαλιστική αυστηρότητα, που υπάγεται σε μία μαθηματικοποιημένη κανονιστική, καθώς και η βιο – μηχανική αισθητική θα επιχειρήσουν τη μετατροπή του ποιητικού κειμένου σε οπτική κατασκευή.

Όλα τα κινήματα της αισθητικής πρωτοπορίας του μοντερνισμού, παρά τις επιμέρους αποκλίσεις τους στη θέαση των πραγμάτων και την ερμηνεία του κόσμου, συγκλίνουν τουλάχιστον σε μία κοινή αναγωγή: αντιλαμβάνονται την πραγματικότητα ως ασφυκτική και αδιέξοδη κατάσταση. Οι προτάσεις τους δεν είναι τίποτε περισσότερο παρά απόπειρες για μία – ελπιδοφόρα ή/και

απέλιδα – απαγκίστρωση. Μάλλον εδώ ανιχνεύεται η συνάφεια προς το έργο του Μποντλέρ και το πνεύμα του ρομαντισμού ευρύτερα.

Φερντινάν Λεζέ

Τα τρία ποιήματα

Filippo Tommaso Marinetti

Φίλιππο Τομμάζο Μαρινέτι

ΣΤΟΝ ΠΗΓΑΣΟ ΜΟΥ

Ορμητικέ θεέ, μιας ασάλινης φυλής,
μεθυσμένο αυτοκίνητο του διαστήματος
που ποδοκροτείς και τρέμεις από αγωνία
ροκανίζοντας το χαλινάρι με τα δόντια να τρίζουν...
Φοβερό γιαπωνέζικο θεριό,
με μάτια σιδηρουργείου,
θρεμμένο με φλόγα
και λάδια ανθρακικά
που δεν χορταίνεις τους ορίζοντες, τις αστρικές λεηλασίες...
Ελευθερώνω την καρδιά σου που βροντά διαβολικά
ελευθερώνω τις γιγάντιες σαμπρέλες σου,
για το χορό που εσύ ξέρεις να χορεύεις
διασχίζοντας τους λευκούς δρόμους όλου του κόσμου!...
Χαλαρώνω επιτέλους

τα μεταλλικά σου ηνία,
κι εσύ ορμάς με ηδονή
μέσα στο Άπειρο, τον ελευθερωτή!
Στο ουρλιαχτό της δυνατής φωνής σου
ο ήλιος σ' ακολουθεί στη δύση του
επιταχύνοντας στον ορίζοντα,
το αιμόφυρτο καρδιοχτύπι του...
Κοίταξε, πώς καλπάζει, πέρα, στα βάθη των δασών!...
Τι σημασία έχει, όμορφέ μου δαίμονα;
Εγώ είμαι στην εξουσία σου!... Πάρε με!... Πάρε με!...
Πάνω στην εκκωφαντική γη, κι ας δονείται σύγκορμη
από πολυφωνικούς ήχους·
κάτω απ' τον τυφλωμένο ουρανό, κι ας είν' γεμάτος άστρα,
πηγαίνω, ερεθίζοντας τον πόθο
και τον πυρετό μου,
μαστιγώνοντάς τους με δυνατά σπαθίσματα.
Και κάπου κάπου σηκώνω το κεφάλι
και νιώθω στο λαιμό
μαλακά να με σφίγγουν τα χέρια
χέρια έξαλλα στον άνεμο, δροσερά και βελούδινα...
Είναι τα χέρια τα δικά σου, μαγευτικά και μακρινά
που με τραβούν, κι ο άνεμος
είναι η πνοή σου, της αβύσσου η πνοή,
ω Άπειρο δίχως βυθό, που με χαρά μ' απορροφάς!...
Α! Α! βλέπω ξάφνου ανεμόμυλους
μαύρους, βραδυκίνητους,

που μοιάζουν να τρέχουν στα πάνινα σπονδυλωτά φτερά τους
σαν σε μακριά πόδια...
Τα βουνά ετοιμάζονται να πετάξουν
στη φυγή μου μανδύες αργοσάλευτης δροσιάς,
εκεί, σ' εκείνη την αποτρόπαια στροφή...
Βουνά! Τερατώδη αγέλη από Μαμούθ
βαριά καλπάζετε, σκύβοντας
τις πελώριες κορυφές σας,
προσπερνάτε, τυλιγμένα
στο γκρίζο κουβάρι της ομίχλης!
Κι ακούω ν' αντηχεί ακαθόριστος ο θόρυβος
που αποτυπώνουν στους δρόμους
οι μυθικές εφτά λεύγες μπότες
των κολοσσιαίων ποδιών σας...
Ω βουνά με τους δροσερούς γαλάζιους μανδύες !...
Ω ποτάμια όμορφα που αναπνέετε
ευτυχισμένα στο σεληνόφως!
Ω σκοτεινές πεδιάδες!... Σας προσπερνώ τρέχοντας!...
Πάνω στο ξέφρενο θεριό μου!
Αστέρια! αστέρια μου! ακούτε
τη βιασύνη των βημάτων του;...
Ακούτε τη φωνή του, που θρυμματίζει η οργή...
την εκρηκτική φωνή του, που ουρλιάζει, ουρλιάζει...
και τη βροντή των σιδερένιων πνευμόνων του

που καταρρέουν ορμητικά
ατέλειωτα;...
Δέχομαι την πρόκληση, ω άστρα μου!...
Πιο γρήγορα!... Ακόμη πιο γρήγορα!...
Χωρίς σταματημό, μήτε ανάπαυση!...
Άφησε τα φρένα! Δεν μπορείς;
Σπάστα, λοιπόν,
ώστε ο σφυγμός της μηχανής να εκατονταπλασιάσει την ορμή του!
Ζήτω! Μακριά απ' αυτή την ακάθαρτη γη!
Ξεφεύγω, τέλος, κι ευκίνητα πετώ,
πάνω απ' το μεθυστικό ποτάμι των άστρων
που πλημμυρίζει το μεγάλο κρεβάτι τ' ουρανού!

Μετάφραση: Μαρία Στεφανοπούλου

Νατάλια Γκοντσάροβα

Βαλερύ Λαρμπώ

ΩΔΗ

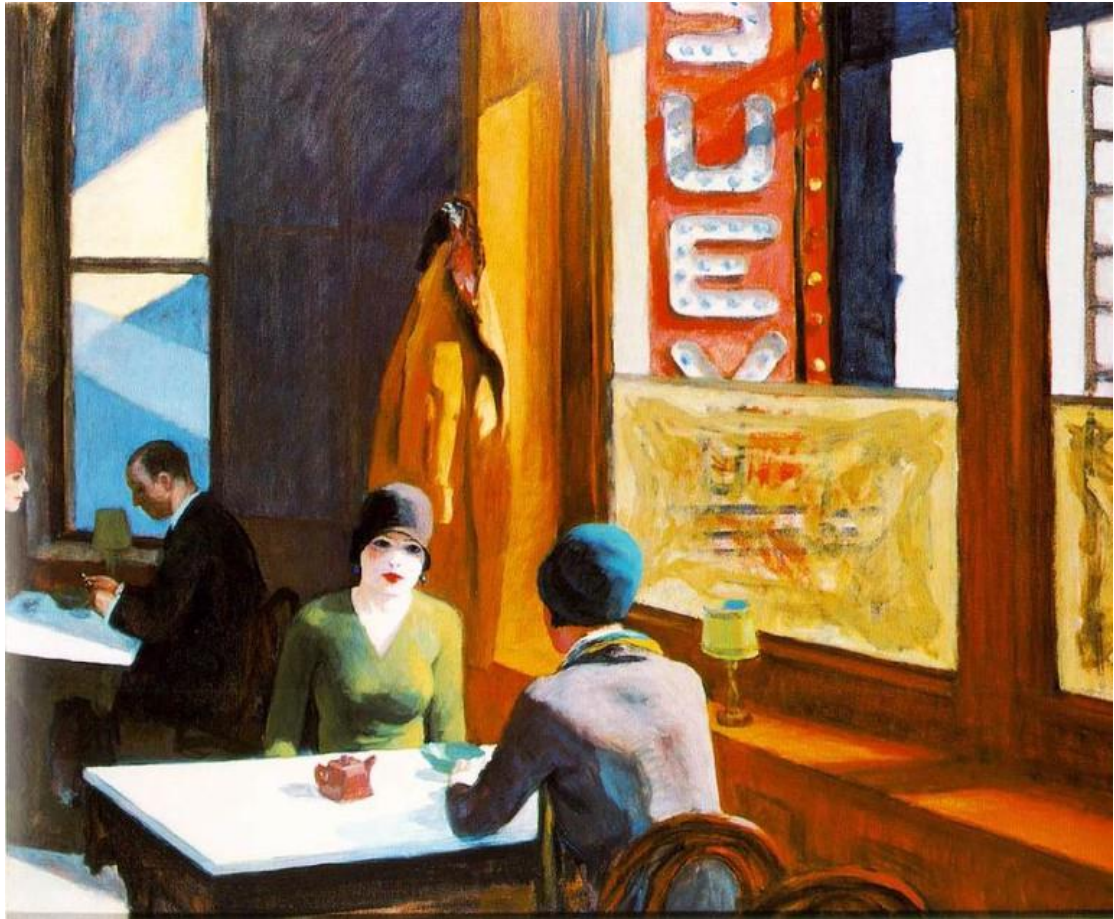
Δώσε μου το μεγάλο σου θόρυβο, το γλυκό μεγάλο σου βάδισμα
Το κύλισμά σου το νυχτερινό ανάμεσα στην λάμπωτην Ευρώπη,
ω τρένο πολυτελές! και την αγωνιώδη μουσική
που βουίζει κατά μήκος των φτιαγμένων από χρυσωμένο δέρμα διαδρόμων
σου,
ενώ πίσω απ' τις θύρες τις σκαλιστές με τις βαριές χάλκινες κλειδαριές
κοιμούνται οι εκατομμυριούχοι.
Κυκλοφορώ σιγανοτραγουδώντας στους διαδρόμους σου
κι ακολουθώ το τρέξιμό σου προς τη Βιέννη και τη Βουδαπέστη
σμίγοντας τη φωνή μου με τις εκατό χιλιάδες φωνές σου
πολύβουη φουσαρμόνικα!

Της ζωής τη γλύκα την αισθάνθηκα πρώτη φορά
σε μια καμπίνα του Nord-Express ανάμεσα Wirballen και Pskow.
Κυλούσαμε μέσ' σε λειμώνες, οι βοσκοί
στις ρίζες τεράστιων δέντρων όμοιων με λόφους
ήταν ντυμένοι με προβιές ρυπαρές κι ακατέργαστες
(η ώρα οχτώ του φθινοπωρινού πρωινού κι η όμορφη πριμαντόνα
με τα μενεξελιά μάτια μέσ' στη διπλανή καμπίνα τραγουδούσε).
Κι εσείς αιώνιοι πάγοι που είδα ανάμεσά σας να διαβαίνει η Σιβηρία και του
Σάμνιου τα βουνά
η άγρια κι ανανθη Καστίλλη κι η θάλασσα του Μαρμαρά κάτω από μια
χλιαρή βροχή!

Δώσε μου, ω Orient-Express, Sud-Brenner-Bahn, δώστε μου
τους θαυμαστούς υπόκωφους θορύβους σας
και τις παλλόμενες γοητευτικές φωνές σας

δώστε μου την εύκολη κι ανάλαφρη ανάσα
των υψηλών οστεώδικων ατμομηχανών με τις άνετες κινήσεις
των ατμομηχανών που γοργές
χωρίς καμιά προσπάθεια σέρνουν πίσω τους τέσσερα βαγόνια κίτρινα
με γράμματα χρυσά
μέσ' στις βουνίσιες ερημιές της Σερβίας
και πιο μακριά μέσα στο πλήθος των βουλγαρικών ροδώνων...
Α! τούτοι οι θόρυβοι και τούτη η κίνηση
πρέπει να μπούνε στα τραγούδια μου και να ιστορούν
για μένα, για τη ζωή μου την ανέκφραστη, την παιδική μου ζωή
που πια δε θέλει τίποτα να ξέρει, μόνο
σ' αβέβαια πράγματα παντοτινά να ελπίζει.

Μετάφραση: Τάκης Σινόπουλος

Έντουαρτ Χόπλερ

Vladimir Mayakovski

Βλαντιμίρ Μαγιακόβσκι

Η ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΜΠΡΟΥΚΛΙΝ (1925)

Εμπρός, ζητωκραύγασε, Coolidge!
Ούτε κι εγώ θα τσιγκουνευτώ τα λόγια μου
μπροστά σε τέτοια καλά έργα.
Να κοκκινίσεις
από τον έπαινό μου,
να γίνεις κόκκινη σαν τη σημαία μας
όσο αμερικάνικη κι αν είσαι.
Όπως ένας αλλοπαρμένος πιστός
μπαίνει
σε μια εκκλησιά,
αποσύρεται
σ' ένα κελί μοναστηριού
ασκητικός κι αποφασισμένος·
έτσι κι εγώ,
μέσα σε μια μουντή εσπερινή
καταχνιά,
ταπεινά πατώ
τη γέφυρα του Μπρούκλιν.
Όπως ένας κατακτητής πολιορκεί ασφυκτικά
μια πόλη
ήδη συντριμμένη,
με κανόνια που τα στόματά τους
τεντώνονται ψηλά σαν καμηλοπαρδάλεις,
έτσι κι εγώ αναρριχώμαι περήφανα,
μεθυσμένος από την φαντασμαγορία,
ξέχειλος από ζωή,
στη γέφυρα του Μπρούκλιν.

Όπως ένας τρελαμένος ζωγράφος
προσηλώνει τη ματιά του,
διαπεραστική και παράφορη,
σε μια Μαντόννα σε κάποιο μουσείο,
έτσι κι εγώ
από αυτά εδώ τα ουράνια
σπαρμένα μ' αστέρια,
ατενίζω
τη Νέα Υόρκη
πάνω στη γέφυρα του Μπρούκλιν.
Η Νέα Υόρκη,
δυσκίνητη και πνιγηρή
μέχρι να βραδιάσει,
έχει ξεχάσει
τις κακουχίες
και τον ίλιγγό της·
και μονάχα
οι ψυχές των σπιτιών
υψώνονται
στη διάφανη λαμπρότητα των παραθυριών της.
Εδώ ψηλά
μόλις που ακούγεται ο βόμβος
από τα Υπέργεια Τρένα.
Και μόνο
το μαλακό μα επίμονο
μουρμουρητό τους
μας κάνει να τα νιώθουμε
ν' αργογλιστρούν και να κροτούν
σαν πιατικά
καθώς ταχτοποιούνται στο ντουλάπι.
Κι όταν
κάποιος μαγαζάτορας μεταφέρει ζάχαρη
από μια φάμπρικα
η οποία μοιάζει ν' αναδύεται
απ' το νερό—
τότε, τα κατάρτια
περνώντας κάτω από τη γέφυρα
δείχνουν
όχι μεγαλύτερα από καρφίτσες.
Είμαι περήφανος
γι' αυτό εδώ
το ατσάλινο μίλι·
πάνω του,
τα οράματά μου παίρνουν ζωή, ορθώνονται—
εδώ δόθηκε αγώνας
για μαστόρικη κατασκευή
κι όχι για στυλάκι,
μια λιτή διάταξη
από μπουλόνια
και ατσάλι.
Αν

συμβεί
το τέλος του κόσμου—
και το χάος
διαλύσει τον πλανήτη μας
σε κομματάκια,
κι αν ό,τι απομείνει
θα είναι
αυτή
η γέφυρα
να υψώνεται πάνω απ' τον κουρνιαχτό του ολέθρου·
τότε,
όπως κάτι τεράστια παμπάλαια ερπετά
με κόκαλα πιο λεπτά κι από βελόνα
ντυμένα λίγη πέτσα
ξαναστήνονται σαν πύργοι ψηλά
στα μουσεία,
έτσι,
κι από τη γέφυρα αυτή,
κάποιος παλαιοντολόγος
θα καταφέρει
να αναπλάσει
την εποχή μας.
Θα πει:
—Αυτή η ατσάλινη
πατημασιά
κάποτε ένωνε
θάλασσες, λιβάδια κι ερήμους·
από αυτό το σημείο,
η Ευρώπη ξεχυνόταν στη Δύση,
σκορπώντας
στον άνεμο
Ινδιάνικα φτερά.
Αυτό το ισχίο
θυμίζει
κάποιο μηχανισμό—
φανταστείτε,
κάμποσα χέρια, σε γερή λαβή,
με το ατσάλινο πέλμα
γερά πακτωμένο
στο Μανχάτταν,
να τραβούν γερά
από τα χείλη
το Μπρούκλιν προς τη μεριά τους!
Άδω πλάι στα καλώδια
από τα ηλεκτρικά νήματα,
αναγνωρίζω
την εποχή που διαδέχτηκε
την εποχή του ατμού—
εδώ
οι άνθρωποι
ξεφώνιζαν

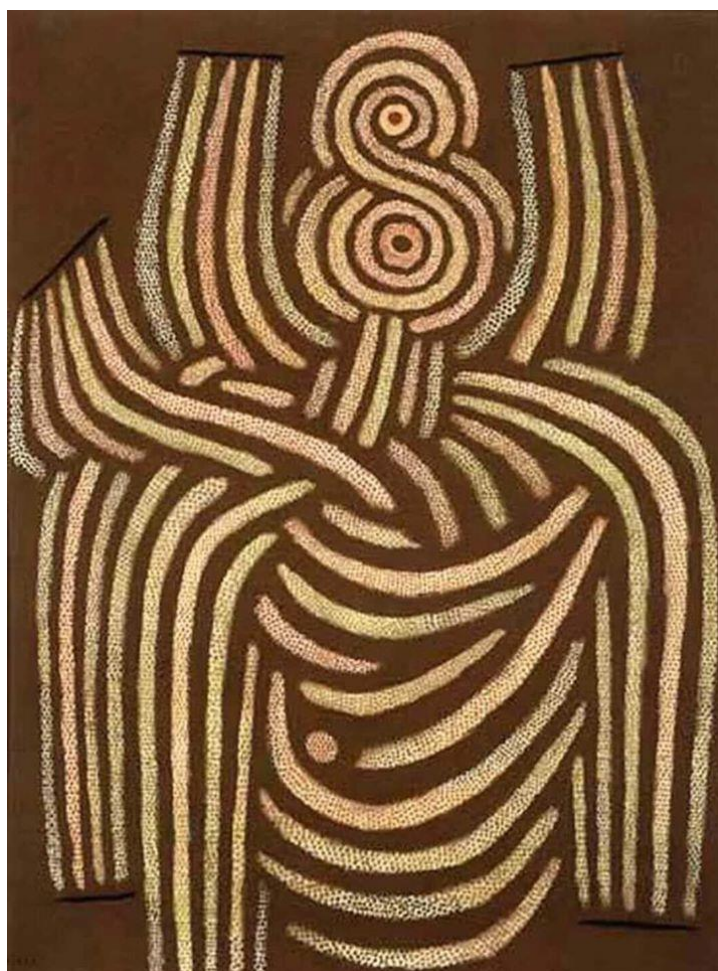
απ' τα ραδιόφωνα.
Εδώ
οι άνθρωποι
πετούσαν
μ' αεροπλάνα.
Για κάποιους,
η ζωή
εδώ
δεν είχε έγνοιες·
για άλλους,
ήταν ένα παρατεταμένο
πείνας ουρλιαχτό.
Από αυτό το σημείο,
οι άνεργοι
βουτούσαν
με το κεφάλι
στον Χάντσον.
Όμως τώρα
τίποτα δεν εμποδίζει
τη θέα μου
μια πλεξούδα από καλώδια που εκτείνεται
μέχρι τους πρόποδες των αστεριών.
Ορώ:
εδώ
στάθηκε ο Μαγιακόβσκι,
ορθός,
συνέθεσε ποίηση, συλλαβή με συλλαβή.
Ατενίζω
όπως ένας Εσκιμώος χάσκει στη θέα ενός τρένου,
γαντζώνομαι πάνω σου
όπως το τσιμπούρι κολλάει στ' αυτί.
Γέφυρα του Μπρούκλιν—
ναι...
Είσαι κάτι το σπουδαίο!

Μετάφραση: Σάκης Σερέφας

Πάμπλο Πικάσο

Πωλ Κλέε

Επισημάνσεις

Καταρχάς και στα τρία ποιήματα το πνεύμα του φουτουρισμού διαχέεται αμιγές και ευανάγνωστο. Η αισιοδοξία για τα επιτεύγματα του βιομηχανικού πολιτισμού δεσπάζει.

Ο Μαρινέττι εμφορείται από ενθουσιασμό για το νέο Πήγασο, το αεροπλάνο. Είναι αξιοπρόσεκτη μία ιδιάζουσα σημειολογία, που εμφανίζεται στον τίτλο του ποιήματος: αφενός χρησιμοποιείται ένα μυθικό σύμβολο, ο φτερωτός Πήγασος, που ήδη από την αρχαιότητα τονίζεται η διττή του φύση, καθώς είναι φτερωτό θηλαστικό. Η αμφισημία ως προς την επιλογή του συμβόλου μάλλον δεν είναι τυχαία... Αφετέρου εντυπωσιάζει η οικειοποίηση του σημείου από τον ίδιο τον ποιητή. Η κτητική αντωνυμία («Στον Πήγασό μου») δεν αποτελεί μία εγωκεντρική δήλωση. Αντιθέτως συνδηλώνει μία εμπρόθετη επισήμανση. Ο δημιουργός είναι ανεξάρτητος και δυνητικά εκφράζεται με τη δέουσα αυτοτέλεια.

Τα εκφραστικά μέσα είναι πολυποίκιλα και τα διαπερνά ένας τόνος ρωμαλέου οπτιμισμού. Έμφαση δίνεται στο μετωνυμικό φορτίο των λέξεων. Καταγράφονται εικόνες και προσωποποιήσεις με βασικό γνώρισμα τη συγκινησιακή ανάταση («Φοβερό γιαπωνέζικο θεριό...που δε χορταίνεις τους ορίζοντες, τις αστρικές λεηλασίες...», «κάτω απ' τον τυφλωμένο ουρανό...ερεθίζοντας τον πόθο και τον πυρετό μου...με δυνατά σπαθίσματα»). Ο ποιητής είναι ταυτόχρονα και ο ενεργός παρατηρητής, ο πρωταγωνιστής των εξελίξεων. Ο ενθουσιασμός του καταλήγει παράφορος. Εμμένει στην ταχύτητα και την ηχηρότητα, τον εξαίσιο θόρυβο, που τόσο εύγλωττα συνάδει με τον τεχνικό πολιτισμό («ουρλιαχτό της δυνατής φωνής σου», «η φωνή που θρυμματίζει την οργή...», «βροντή των σιδερένιων πνευμόνων του», «πάνω στην εκκωφαντική γη κι ας δονείται σύγκορμη από πολυφωνικούς ήχους»). Είναι ο κραδασμός της ανατροπής, της ρήξης με το παρελθόν αλλά και της πρωτοπορίας. Πρόκειται για κοινό τόπο στους περισσότερους εκφραστές του μοντερνικού πνεύματος. Η παντοδυναμία της μηχανής μεταφράζει την ευδαιμονία του μέλλοντος. Η θέση του ανθρώπου μοιάζει αναπόδραστη. Δεν έχει περιθώρια επιλογής. Οφείλει να υποταχθεί στον «όμορφο δαίμονα», στην τεχνογνωσία και σε ό,τι αυτή θα συνεπάγεται στο άδηλο μέλλον («και κάπου κάπου σηκώνω το κεφάλι και νιώθω μαλακά να με σφίγγουν τα χέρια, χέρια έξαλλα στον άνεμο, δροσερά και βελούδινα»).

Σε ανάλογες συντεταγμένες εγγράφονται και τα σημαινόμενα στην «Ωδή» του Λαρμπώ. Και εδώ έχουμε μία θερμή επίκληση προς τη μηχανή, τον αξεπέραστο ενθουσιασμό του ποιητή για το νέου τύπου σιδηρόδρομο, με τα υπερπολυτελή τρένα (πχ το Εξπρές Οριάν), που τότε είχε αρχίσει να δεσπάζει στον παγκόσμιο χάρτη των μαζικών συγκοινωνιών (ΥΠ.Ε.Π.Θ 1998, 142). Είναι εμφανείς οι κοσμοπολίτικες καταβολές του αστού Λαρμπώ («πίσω από τις θύρες τις σκαλιστές...κοιμούνται οι εκατομμυριούχοι»). Αναφέρεται σε πρωτεύουσες (Βιέννη, Βουδαπέστη), που υπήρξαν το επίκεντρο της κοσμικής ζωής κατά τη διάρκεια της ευρωπαϊκής belle époque. Παραπέμπει ακόμη στις όψεις μιας ζωής (πχ η όπερα «η όμορφη πριμαντόνα με τα μενεξελιά μάτια...τραγουδούσε») που σχετίζονται με τις συγκείμενες του αστικού πολιτισμικού πλαισίου. Η δύναμη που εκπέμπει το μεταλλικό θηρίο, οι ήχοι του αλλά και η κομψότητα στη σχεδίασή του συνεπαίρνουν τον ποιητή («ω τρένο πολυτελές! Και την αγωνιώδη μουσική που βουίζει...», «σμίγοντας τη φωνή μου με τις εκατό χιλιάδες σου πολύβουη φυσαρμόνικα!», «...και τις παλλόμενες γοητευτικές φωνές σας...βαγόνια κίτρινα με γράμματα χρυσά»).

Η ανθρώπινη παρουσία σε αυτήν την πορεία δεν πρωτοστατεί· απλώς εκ των πραγμάτων (οφείλει να) συμπορεύεται.

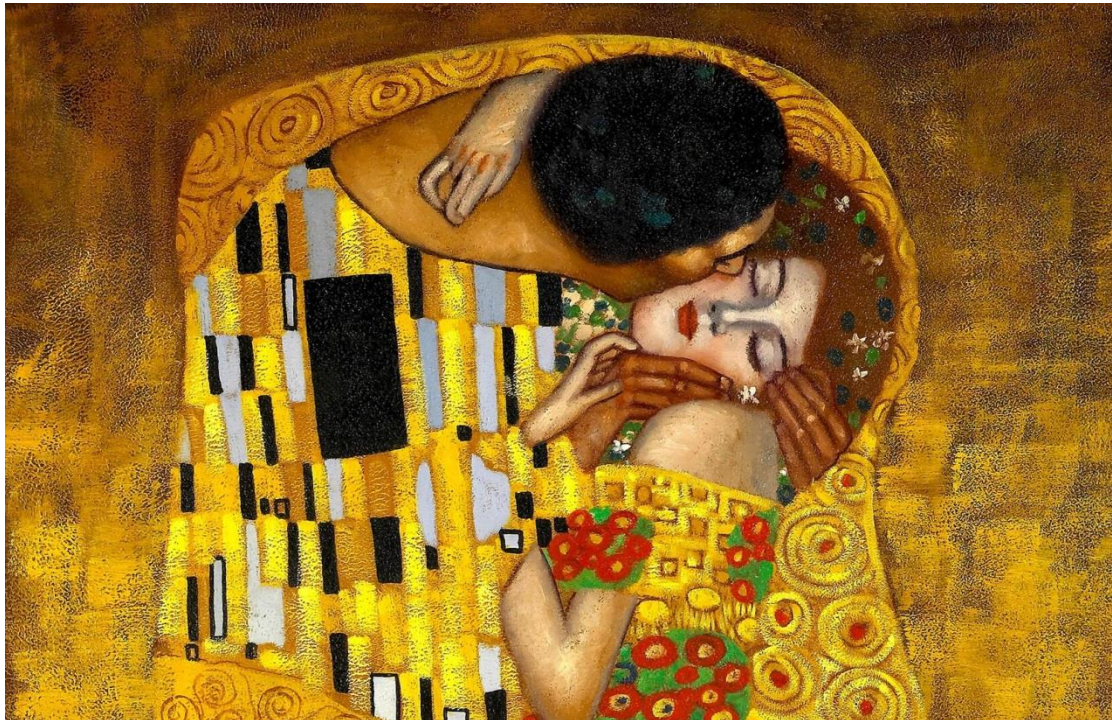

Πωλ Κλέε

Ο τόνος του Μαγιακόφσκι στη «Γέφυρα του Μπρούκλιν» είναι σαφώς πιο λυρικός. Εφορμάται από το ίδιο πνεύμα ενθουσιασμού, από την αδημονία να παρακολουθήσει τις εξελίξεις. Εξαρχής δηλώνει την επαινετική του πρόθεση («Ούτε κι εγώ θα τσιγκουνεντώ τα λόγια μου μπροστά σε τέτοια καλά έργα»). Πιθανόν ο τόνος του να είναι υπαινικτικός, καθώς παραπέμπει σε μία ιδεολογική όσμωση, αν όχι αγκύλωση: ένας ένθερμος θιασώτης των μπολσεβίκων θα εξυμνήσει ένα τεχνικό έργο, που κοσμεί την πρωτεύουσα του παγκόσμιου καπιταλισμού, τη Νέα Υόρκη. Εν συνεχεία θα αναδιπλωθεί, καθώς οι αναφορές του στην πόλη θα είναι μάλλον αποθαρρυντικές («Η Νέα Υόρκη, δυσκίνητη και πνιγηρή μέχρι να βραδιάσει...»). Ο άνθρωπος μπροστά στο θαύμα της τεχνολογίας προβάλλεται ανίσχυρος και πεπερασμένος. Σε μία έξοχη παρομοίωση, με αναφορικό και δεικτικό μέρος, ο ποιητής αποφαίνεται ρητά («Όπως ένας αλλοπαρμένος πιστός...ταπεινά πατώ τη γέφυρα του Μπρούκλιν»). Αντιστοίχως, στο τέλος του ποιήματος υπερθεματίζει («Ορώ: εδώ στάθηκε ο Μαγιακόφσκι...Γέφυρα του Μπρούκλιν – ναι...Είσαι κάτι το σπουδαίο!»). Κοινά χαρακτηριστικά και εδώ ανιχνεύονται. Ο Μαγιακόφσκι σαφώς εντυπωσιάζεται με τον εναέριο σιδηρόδρομο («Εδώ ψηλά μόλις που ακούγεται ο βόμβος από τα Υπέργεια Τρένα»). Εκείνο που αισθητά τον διαφοροποιεί από το Μαρινέτι και το Λαρμπώ σχετίζεται με την κοινωνική του ευαισθησία, τον ιδεολογικό του προσανατολισμό, που είναι σύμφυτος με την πάλη των τάξεων. Ο άνθρωπος, θέλοντας και μη, θα υποταχθεί στον τεχνικό πολιτισμό. Η ανθρώπινη όμως παθογένεια και η κοινωνική αδικία, που τα πολιτικά συστήματα απεργάζονται, δεν εκλείπει («Για κάποιους η ζωή εδώ δεν είχε έγνοιες· για άλλους ήταν ένα παρατεταμένο ουρλιαχτό πείνας. Από αυτό το σημείο οι άνεργοι βουτούσαν με το κεφάλι (αυτοκτονούσαν) στον Χάντσον»). Τα απότοκα του μεγάλου κραχ (1929) και το θνησιγενές new deal, που ακολούθησε θα δικαιώσουν τραγικά αυτήν τη διαπίστωση.

Τελικά και τα τρία ποιήματα επαναπροσδιορίζουν τη σχέση του ανθρώπου με τις έννοιες του χώρου και του χρόνου. Ο χώρος πλέον εγγράφεται σε διαφορετικό πεδίο ορισμού. Καθίσταται προσιτός, εφόσον ο άνθρωπος με τη δύναμη της τεχνικής μπορεί πλέον να τον προσεγγίζει, να τον μετατρέπει σε οικείο μέγεθος. Η σήμανση του χρόνου όμως είναι συνθετότερη. Ασφαλώς, η ταχύτητα χάρη στα νέα τεχνικά επιτεύγματα μειώνει τη χρονική διάρκεια π.χ ενός ταξιδιού. Η σημαντικότερη παράμετρος όμως αφορά το βιωμένο χρόνο. Παύει να είναι (μόνο) γραμμικός και γίνεται πλέον δομικός και πολυδιάστατος. Ταυτόχρονα εξωθεί τα πράγματα σε πρωτόγνωρη ανασφάλεια για το άρρητο μέλλον. Ο έξοχος αφορισμός του Λαρμπώ στην κατακλειδα της «Ωδής» είναι καταλυτικός («Α! Τούτοι οι θόρυβοι...σ' αβέβαια πράγματα παντοτινά να ελπίζει»).

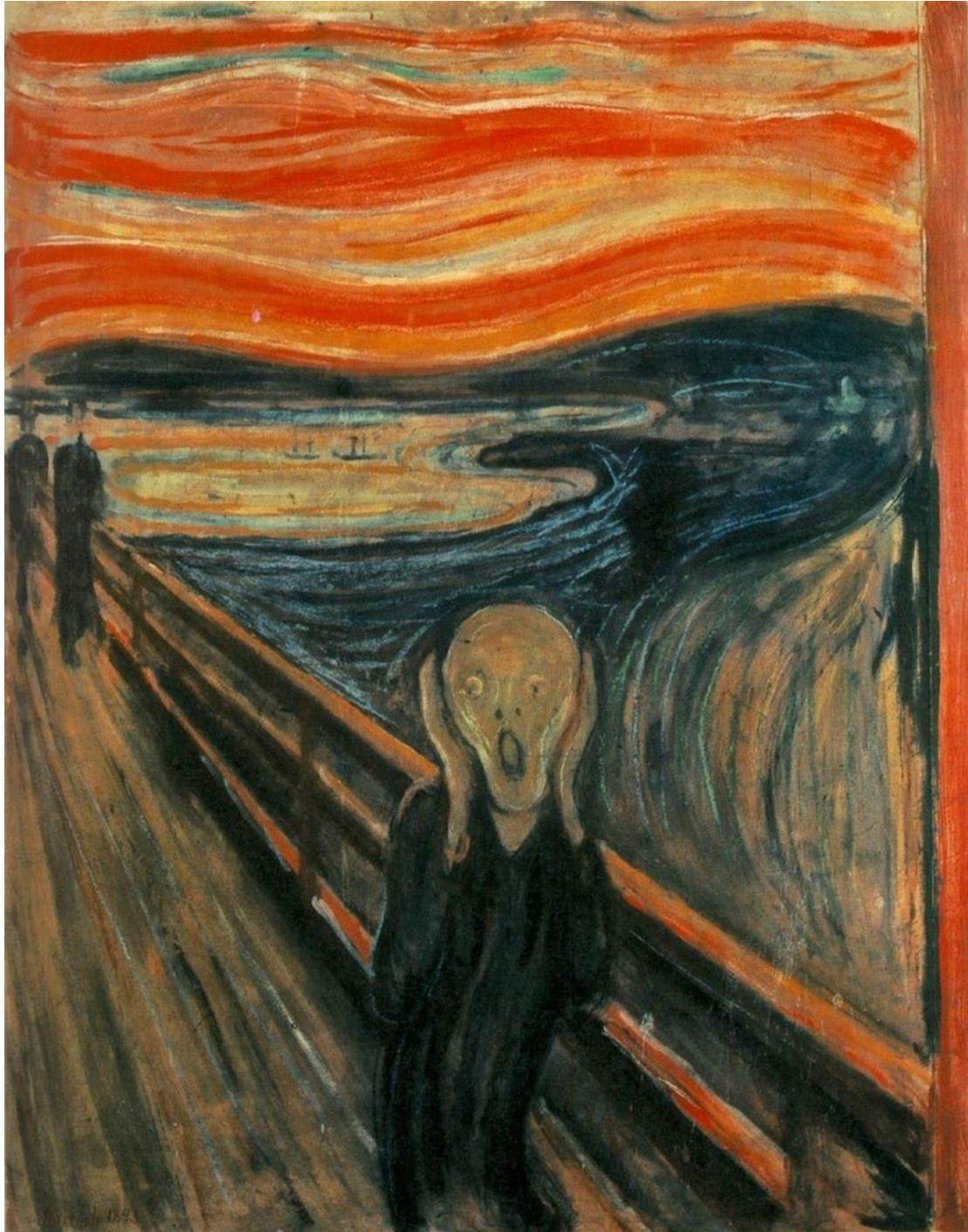

Γκουστάβ Κλιμτ

Πάντως, το πλέγμα άνθρωπος, χωροχρόνος, φύση, τεχνολογία παρουσιάζει αντινομίες εσωτερικές. Όταν η τεχνογνωσία τίθεται στην υπηρεσία του ανθρώπου, του πολίτη μίας συντεταγμένης κοινωνίας, τότε λειτουργεί ως παράγοντας προόδου. Εν προκειμένω όμως σκιαγραφούνται διαφορετικά προσδοκώμενα. Η φύση και ο άνθρωπος υποτάσσονται στη μηχανή αναπότρεπτα (πρβλ Μαρινέτι «Βουνά! Τερατώδη αγέλη...στο γκρίζο κουβάρι της ομίχλης», Λαρμπώ «Κι εσείς αιώνιοι πάγοι...χλιαρή βροχή», Μαγιακόφσκι «- Αυτή η ασάβληνη πατημασιά...Ινδιάνικα φτερά»). Όμως ο άνθρωπος υποτίθεται ότι θα αξιοποιήσει τα νέα επιτεύγματα, για να διευκολύνει την καθημερινότητά του και προπάντων για να αποδεσμευτεί από χρόνιους καταναγκασμούς. Είναι τελικά αυτή η καθολική προσδοκία εφικτή; Μήπως εν τέλει επαναλαμβάνεται και αναπαράγεται το υφιστάμενο καθεστώς; Ο Μαγιακόφσκι με υφέρπουσα ειρωνεία και πολιτική συνειδητότητα το υπαινίσσεται. Η τεχνολογία είναι το μέσο. Δε συνεπάγεται κατ' ανάγκη την

αποδέσμευση από την κρατούσα νοσηρότητα. Η αθλιότητα, παρούσα και αδυσώπητη, διαπερνά τα πολιτικά συστήματα και οδηγεί στην κοινωνική αποδόμηση. Στα ποιήματα (και ιδίως στον ενθουσιώδη Μαρινέτι) τα «θαύματα» της τεχνολογίας προβάλλονται ως μέσο φυγής. Ο ίδιος ευαγγελίζεται και απεικονίζει μία φουτουριστική εκδοχή της. Ωστόσο σκιαγραφείται η άλλη (η πιο έγχρωμη και εντυπωσιακή αναμφίβολα) όψη της απόγνωσης. Το μέσο φυγής δε συνεπάγεται κατ' ανάγκη ούτε τη διαφυγή, ούτε την απελευθέρωση. Η φυγή προς την ελευθερία εκ προοιμίου καταδικάζεται, επειδή ακριβώς αυτοαναιρείται!

Εντβάρ Μουνκ

Βιβλιογραφία

- Benoit – Desausoy A. & Fontaine G. (επιμέλεια),(1999) *Ευρωπαϊκά Γράμματα – Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας*, Τόμοι Β' & Γ', Μετάφραση Α. Ζήρας κά, Εκδ. Σοκόλη, Αθήνα
- Beardsley M., (1989) *Ιστορία των αισθητικών θεωριών*, Μετάφραση Δ. Κούρτοβικ & Π. Χριστοδουλίδης, Εκδ. Νεφέλη, Αθήνα
- Γκότση Γ. & Προβατά Δ., (2000) *Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας – Από τις αρχές του 18^{ου} έως τον 20^ο αιώνα*, Τόμος Β', Εκδ. Ε.Α.Π, Πάτρα
- Preisendanz A., (1998²) *Ρομαντισμός – Ρεαλισμός – Μοντερνισμός*, Μετάφραση Α. Χρυσογέλου – Κατσή, Εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα
- Russ J., (2005) *Η περιπέτεια της ευρωπαϊκής σκέψης – Μια ιστορία των ιδεών της Δύσης*, Επιμέλεια – Μετάφραση Κ. Κατσιμάνης, Εκδ. Τυπωθήτω – Παραφερνάλια, Αθήνα
- Tadié J – Υ., (2001) *Η κριτική της λογοτεχνίας τον εικοστό αιώνα*, Μετάφραση Ι. Βασιλαράκης, Εκδ. Τυπωθήτω – Γ. Δαρδανός, Αθήνα
- Travers M., (2005) *Εισαγωγή στη Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία – Από το ρομαντισμό στο μεταμοντέρνο*, Μετάφραση Ι. Ναούμ & Μ. Παπαηλιάδη, Εκδ. Βιβλιόραμα, Αθήνα
- Τζιόβας Δ., (1987) *Μετά την αισθητική*, Γνώση, Αθήνα
- ΥΠ.Ε.Π.Θ & Π.Ι & Κ.Ε.Γ, (1998¹) *Νεότερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία – Ανθολόγιο μεταφράσεων*, Β' Λυκείου (επιλογής), Επιμέλεια Βαγενάς Ν. & Καγιαλής Τ. & Πόλκας Λ. & Ταραράς Ν. & Φράγκογλου Γ., Εκδ. Ο.Ε.Δ.Β, Αθήνα